

ДВА АСПЕКТИ ЛЕКСИКОГРАФІЇ: МІСЦЕ У СИСТЕМІ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН І СТРУКТУРА

У статті запропоновано авторський погляд на місце теоретичної лексикографії у системі мовознавчих дисциплін та її внутрішню структуру як самостійного лінгвістичного напрямку. Визначено причини необхідності з'ясування питання місця та внутрішньої структури теоретичної лексикографії.

Ключові слова: лексикографія, словникарство, лінгвістика, синхронний, діяхронний, традиційний, комп'ютерний, корпусний.

Минуле століття засвідчило факт появи у системі мовознавчих дисциплін окремого теоретичного напрямку *лексикографії*¹, що постала на базі практичного *словникарства*. І такий стан речей зумовив потребу, з одного боку, з'ясувати місце *лексикографії* у системі мовознавчих дисциплін, а з іншого, – її внутрішню структуру. Найчастіше *лексикографію* розглядають як тісно пов'язану або підпорядковану лексикології, що виникла з «практичних потреб пояснення незрозумілих слів, яке початково здійснювалося у вигляді глос, тобто тлумачення написів на полях і в тексті рукописів книг» [1, 296]. Дещо коректніше, але надзвичайно узагальнено визначає місце лексикографії у парадигмі лінгвістичних дисциплін «Сучасна українська літературна мова: Лексика і Фразеологія»: «Між лексикографією та іншими мовознавчими дисциплінами існує тісний зв'язок. З одного боку, лексикографія становить, так би мовити, матеріальну базу лінгвістичних досліджень, постачаючи для них перевірний і відповідним чином систематизований матеріал, без якого неможливе будь-яке серйозне науково-лінгвістичне узагальнення, а з іншого, – своїми успіхами лексикографія завдячує розвиткові суміжних з нею галузей науки про мову» [2, 292]. Констатуючи факт взаємного зв'язку між *лексикографією* та іншими мовознавчими дисциплінами, «Академічна граматика», проте чітко не зазначає, з якими саме «іншими мовознавчими дисциплінами» корелює *лексикографія* і як саме.

Через поділ мовознавства на розділи за типом мовних одиниць, хоча й дещо некоректно, місце *лексикографії* у мовознавстві визначає Ю. Карпенко: «Найбільш узагальнений поділ мовознавства – на розділи за типом мовних одиниць. Від-

повідно до цього виділяють: фонетику, фонологію, акцентологію, інтонологію, морфологію, граматику з її розділами морфемікою, морфологією і синтаксисом, фразеологію, ономастику, *лексикографію*, словотвір, семасіологію, етимологію, стилістику, діалектологію та лінгвістичну географію. Нерідко до цих розділів додаються й інші» [3, 363]. Очевидно, що *лексикографія* у різний спосіб пов'язана з усіма дисциплінами, до ряду яких вона увійшла. Проте не надто доцільно вводити *лексикографію* до ряду дисциплін, які винятково зорієнтовані на дослідження рівнів мовної системи, чи, за Ф. де Сосюром, внутрішню лінгвістику. Мова про фонологію, акцентологію, граматику, словотвір, стилістику, лексикологію, фразеологію. Оскільки *лексикографія* може мати за предмет лексикографування різні рівні мовної системи, інколи навіть не однієї, тобто вона виявляє полірівневий характер, так само як діалектологія, частково семасіологія, етимологія та ін. Це робить *лексикографію* рівновіддаленою від фонетики, фонології, акцентології, граматики, словотвору, стилістики, лексикології, фразеології, а не однією з них, і одиниці усіх цих рівнів можуть бути об'єктом лексикографічного опису. Але *лексикографія* має підстави бути зарахованою до одного ряду з діалектологією, семасіологією, етимологією, а також іншими галузями лінгвістики, не зорієнтованими винятково на конкретний рівень мовної системи, або ж зорієнтований опосередковано. Наприклад, так само як діалектологія, лексикографія може зосереджувати свою увагу на морфемному, лексичному чи синтаксичному рівні, або ж як семасіологія – на значенні чи то діалектних одиниць, чи то літературної мови.

Таким чином, *лексикографія* пов'язана з фонологією, граматикою, словотвором, стилістикою, лексикологією, фразеологією як розділ мовознавчої науки, об'єктом якого можуть бути або є одиниці, факти, явища перелічених рівнів мов-

¹ Західна лінгвістична традиція на позначення теоретичної лексикографії послуговується терміном *металексикографія*. Ми позначатимемо теоретичну лексикографію терміном *лексикографія*, а практику укладання словників (разом з комерційним словниковим виробництвом) – *словникарство*.

ної системи, які власне *лексикографія* верифікує, систематизує, описує і водночас забезпечує кожну з цих дисциплін перевіреним та систематизованим матеріалом-основою досліджень. Натомість кожна з дисциплін забезпечує *лексикографію* узагальненими знаннями, без яких неможливий лексикографічний опис мови. А з такими дисциплінами, як, наприклад, діалектологія, семасіологія, етимологія, соціолінгвістика, психолінгвістика *лексикографія* є рівнорядною.

Крім внутрішньолінгвістичних зв'язків, *лексикографія* має і зовнішні зв'язки фактично майже з усіма науками. Саме тоді, коли *лексикографія* виявляє ці свої зовнішні зв'язки, з'являються *енциклопедична лексикографія* і *термінографія*, чи *термінологічна лексикографія*, які виявляють суміжний з *лінгвістичною лексикографією* характер і не належать до компетенції останньої.

Поряд з питанням місця у системі мовознавчих дисциплін, важливим аспектом *лексикографії* є її структура, чи виділення у межах *лексикографії* певних підрозділів, зорієнтованих на ті чи ті типи одиниць мовної системи, або мови загалом, аспекти опису, формат тощо. Наприклад, виділяють двомовну, біографічну, комп'ютерну, культурну, діалектну і т. д. *лексикографію* [4, 17]. Зазвичай виділення субнапрямів у межах *лексикографії* базоване на словниковій типології, тобто тип словника стає визначальним при внутрішній диференціації *лексикографії*, наприклад: перекладний словник – перекладна *лексикографія*, діалектний словник – діалектна *лексикографія* тощо. І такий підхід далекий від засадничого вирішення питання внутрішньої *структури лексикографії*. Тому пропонуємо дещо інший, ґрунтований на суті, меті, способі *лексикографічного осмислення мови*, підхід до *структурування лексикографії* і на підставі такого підходу, відповідно, виокремлюємо *лексикографію*: а) загальну – конкретну (часткову); б) синхронну – діяхронну; в) загальномовну – лектну¹; г) нормативну – рєстративну; г) тлумачну (з'ясувальну) – перекладну; д) наукову – навчальну – довідкову; е) традиційну – комп'ютерну – корпусну.

До компетенції *загальної лексикографії* належать загальні, безвідносно до мови, теоретичні *лексикографічні дослідження*. Йдеться про загальну теорію *лексикографічного опису*, з'ясування обсягу, змісту і структури поняття *лексикографія*, метамову *лексикографії*, словникову типологію, модель і структуру словника, основи *лексикографічного конструювання* etc. *Загальна лексикографія* виникла з конкретної *лексикографії* і спирається на неї, оскільки формулювання загальної теорії без прикладних галузевих часткових досліджень малоїмовірні.

¹ -лектний від другої частини у термінах діалект, соціолект, ідіолект.

Загалом, проблема компетенції *загальної лексикографії* сьогодні дискутована опосередковано, головним чином через визначення дослідницької тематики теоретичної *лексикографії*. Так, Т. Піотровський, розглядаючи цей аспект словникарської науки і покликаючись на німецьких лексикографів-теоретиків, до компетенції *загальної лексикографії* зараховує [5, 31–32]:

1. Історію *лексикографії*.
2. Загальну теорію *лексикографії*: (а) *загальний розділ*; б) *теорія організації праці*; в) *теорія лексикографічного дослідження мови*; г) *теорія лексикографічного опису мови*.
3. Студії з користування словників.
4. Критику словників.
5. Студії зі словникового маркетингу.

З огляду на таке визначення кола наукових завдань, основні питання *загальної лексикографії* набувають надзвичайно загального статусу і зорієнтовані на розгляд, зокрема, проблеми словника як певної моделі опису мови, засади відбору, *структурування*, подання тощо фактичного матеріалу, словникової текстології (явно нового бачення словника як тексту), критичного аналізу словників тощо. Навіть можливі безвідносні до мови студії з історії *лексикографії*, коли йдеться про загальні етапи становлення *лексикографії* як такої. Натомість *конкретна лексикографія* покликана, послуговуючись теоретичними поглядами *загальної лексикографії*, здійснювати *лексикографічні дослідження у межах конкретних мов* – української, чеської, сербської, японської. Тобто мова про українську *лексикографію*, чеську, сербську, японську etc. *лексикографію*. І важливо пам'ятати, що до кола дослідницьких завдань *конкретної лексикографії* належить *історія лексикографії* кожної конкретної лінгвістичної традиції – історія української, чеської, сербської, японської etc. *лексикографії*. Також до компетенції *часткової лексикографії* належить *синхронна* та *діяхронна лексикографія*. Відповідно, до *синхронної лексикографії* слід зараховувати *лексикографічні студії*, зосереджені на синхронному зрізі мови, тобто на *лексикографічному осмисленні одиниць, фактів, явищ мови* якогось одного її періоду. Тут, крім теоретичних досліджень, маємо приклади словникового опрацювання як одиниць сучасної мови, так і мови певного історичного періоду в синхронії. Говорячи про суміжні – лінгвістичні *діяхронні* словники, Е. Шимчук вдається до гарної метафори: «Якщо *синхронні* словники дають портрет слова або матеріал для його портрета, то *діяхронні* повинні викласти його «біографію», тобто показати те, яким є його походження і які семантичні, фонетичні й грамати́чні перетворення відбулися з словом за час його існування» [6, 153]. І, відповідно, до компетенції *діяхронної лексикографії* належить коло

питань, пов'язаних з історією мови, її одиниць, фактів, явищ.

Сучасна українська *діахронна лексикографія* головно зосереджена на дослідженні лексико-фразеологічного рівня мови. Конкретніше, її цікавлять питання народження слова і побутування його у мові, зміни його значення, вимови, написання, граматичних форм, заміни його іншими словами чи, навпаки, збереження без змін тощо. Крім внутрішньомовних аспектів, *діахронна лексикографія* не може залишати без уваги і поза мовні чинники – історію мови та історію народу-носія мови, розвиток його культури, його контакти з іншими народами, фольклор, традиції тощо. Фактично, історичні та етимологічні лексикографічні описи мови і, відповідно, історичні та етимологічні словники, як зрештою слушно зазначає Е. Шимчук, «з'являються «на перехресті»: з одного боку, вони ґрунтуються на лінгвістичних джерелах і лінгвістичній методичці, а з іншого, – спираються на дані найрізноманітніших галузей знань – історії народу, археології, етнографії, історії права, історії церкви, історії літератури, текстології і т. д.» [6, 153].

В основі розмежування *загальна – конкретна лексикографія* лежить підхід безвідносності чи конкретності мови, *синхронна – діахронна лексикографія* виділена з огляду на часовий параметр, виокремлення ж *загальномовна – лектна лексикографія* детерміноване, з одного боку, мовним рівнем, а з іншого, – об'єктом лексикографування. Так, якщо маємо обґрунтування лексикографічного опису й власне лексикографічний опис лексики з елементами граматики (граматичні ремарки), стилістики (стилістичні ремарки) тощо мови загалом, то йдеться про *загальномовну лексикографію*. Для української мовознавчої традиції надбанням *загальномовної лексикографії* є «Словарь української мови» Б. Грінченка (1907–1909): «найповніший і лексикографічно найдосконаліший український словник до поч. ХХ ст.» [7, 610], який репрезентує живу українську мову, де разом із загально-вживаними словами подано діалектну лексику, інколи навіть вузьковживану. Також явищем української *загальномовної лексикографії* є «Словник української мови» (СУМ) в 11 томах (1970–1980): «Перший в історії української лексикографії словник тлумачного типу [...], що увібрав усе цінне з лексичних багатств української мови» [8, VI]. І до *загальномовної лексикографії* тут слід зарахувати як сам словник, так і теоретичні праці, що передували його появі. Загалом, як слушно зазначає Ю. Маслов, маємо підстави зараховувати до *загальномовної лексикографії* і праці, присвячені розглядові «(в принципі) всієї лексики під яким-небудь специфічним кутом зору» [9, 150]. Мова про словотвірні, чи деривацій-

ні, словники, яким передують теоретичні лексикографічно зорієнтовані праці в галузі дериватології, аналогічно – етимологічні словники та лексикографічно зорієнтовані праці в галузі етимології, граматичні словники та лексикографічно зорієнтовані праці в галузі граматики тощо, які охоплюють мову народу загалом.

Опозицією до *загальномовної лексикографії* є так звана *лектна лексикографія*, до кола зацікавлення якої належать одиниці, факти явища *діалектного, соціолектного, ідіолектного* рівнів. Передовсім ідеться про словниковий опис діалектного лексичного матеріалу, чи діалектну *лексикографію*. Тут не забуваймо і про картографічну лексикографію, завданням якої є відображення діалектних явищ та їх поширення за допомогою лінгвістичних карт, які далі творять лінгвістичний атлас. Об'єктом картографування може бути окрема мовна одиниця (наприклад: слово, словоформа) окремих мовний факт (наприклад: синтаксична структура, словотвірна модель) або мовне явище загалом (наприклад: наявність певного типу фонетичних змін, притаманних одному або багатьом діалектним обширам мови). Паралельно з діалектами у мові існують соціальні діалекти, чи соціолекти з власним мовним обличчям, одиниці, факти або явища яких, разом з діалектними та койне, є предметом *лектної лексикографії*. Фактично словниковий опис різних соціолектів сучасної української мови відбувається паралельно з їхніми дослідженнями в лексикології, фразеології, етимології, соціології тощо. Сучасною узагальненою теоретичною працею, що її супроводжують два соціолектні словники, є дослідження Л. Ставицької «*Арго, жаргон, сленг*» [10] і словники цього ж автора «*Короткий словник жаргонної лексики української мови*» [11] і «*Українська мова без табу*» [12]. Попередником Л. Ставицької був О. Горбач, якому, крім низки діалектних лексикографічних робіт, належать праці: «*Арго українських школярів і студентів*» [13], «*Арго українських вояків*» [14] та ін.

ХХ ст. для української мови стало століттям її урбанізації, і тому не випадковим явищем постає якісно новий словник «*Лексикон львівський: поважно і на жарт*» [15], який віддзеркалює словосвіт Львова, і є словником міського українського койне як зразок *лектної лексикографії*. Мета «*Лексикону львівського*», що її визначили для себе автори, – зафіксувати особливості мовлення Львова ХХ ст., і згідно з концепцією авторів цей словник охопив «від мовлення арготичного, сленгового до такого, яке б репрезентувало характерні особливості лексичного багатства львів'ян-українців упродовж двадцятого століття» [16, 7].

До *лектної лексикографії* зараховуємо також дослідження та лексикографічний опис ідіолек-

тів, чи індивідуальної мови особистості. Головно мова про майстрів слова – письменників, філософів, ораторів, та про підходи, прийоми, моделі лексикографування авторської мови.

За функцією та відношенням до норми доцільно розрізняти *нормативну* й *реєстративну лексикографію*. У науковій літературі існують терміни-дублети на позначення *нормативної* та *реєстративної лексикографії* – *прескриптивна* і *дескриптивна* відповідно. За умови, якщо лексикографічна праця чи то теоретичного характеру, чи то прикладного зорієнтована на норму сучасної літературної мови, то маємо підстави трактувати її як працю *нормативної лексикографії*. Тобто засадничим положенням *нормативної лексикографії* є обов'язковість дотримання норм літературної мови, чинних у певний історичний проміжок часу, тому не кожен словник є нормативним. Мета *нормативної лексикографії* і *нормативного словника* як такого – репрезентувати норму вживання (вимови, наголошування, написання, відмінювання, сполучування тощо) одиниць мови (фонем, морфем, лексем, фразем), прописати мовний стандарт, задати літературну норму.

Зазвичай до розряду *нормативної лексикографії* зараховують академічні тлумачні словники, орфографічні словники сучасної літературної, чи стандартної, мови, шкільні тлумачні, орфоепічні та орфографічні словники літературної мови. Саме нормативне спрямування має «Словник української мови» в 11 томах: «Відбиваючи сучасний стан словникового складу української літературної мови, Словник подає насамперед загальнонавчальну лексику й фразеологію. [...] У Словнику зафіксовано також чимало широко вживаних діалектизмів, застарілих слів, елементів розмовної лексики та ін. Проте це не порушує нормативного спрямування Словника, бо всі позанормативні слова мають відповідні пояснення і потрібні позначки, що характеризують їх місце в суспільній мовній практиці» [14, VI]. Крім дотримання обов'язкових норм сучасної літературної мови, *нормативна лексикографія* зорієнтована на академічну граматику та чинний правопис.

Натомість об'єктом *реєстративної лексикографії* є усе мовне різноманіття, що перебуває у просторі поза літературною мовою (можливо, варто казати: і поза діалектною мовою). Головне завдання *реєстративної лексикографії* зафіксувати і зробити якомога повніший лексикографічний опис функціонування (вимови, наголошування, написання, відмінювання, сполучування, членування тощо) одиниць мови (фонем, морфем, лексем, фразем, синтаксем) або її частини (говірки, авторської мови тощо) в певний проміжок часу.

Репрезентантами *реєстративної лексикографії* є насамперед реєстративні словники, що покликані фіксувати, а відповідні лексикографічно зорієнтовані дослідження інтерпретувати ті одиниці, факти, явища мовної дійсності, які ще не є, або вже не є нормативними, але з часом можуть такими стати, або навіть якщо й не набудуть нормативності, функціонують у певному мовному сегменті з певним статусом.

За типом опрацювання одиниць мови розрізняємо *тлумачну* (з'ясувальну) і *перекладну лексикографію*. Перша – *тлумачна* (з'ясувальна), – зорієнтована на обґрунтування засад, вироблення метамови, формулювання моделі опису та практичне лексикографування мовних одиниць методом тлумачення: шляхом з'ясування змісту, суті одиниці, факту, явища мови. А друга, – *перекладна*, – методом перекладу: шляхом відтворення, передавання слова, фраземи, синтаксеми тощо однієї мовної системи відповідними засобами іншої мови. Таким чином, узагальнено, *тлумачна* (з'ясувальна) *лексикографія* охоплює теорію та практику складання тлумачних словників, а *перекладна лексикографія* – теорію та практику складання різного типу і статусу перекладних словників. Мова як про великі академічні перекладні словники, так і про невеличкі розмовники.

У лексикографічній традиції *тлумачне словникарство* має, так би мовити, статусний характер, віддзеркалює певний культурний рівень народу, тобто, якщо мова диспонує загальномовним нормативним або ж зорієнтованим на нормативність тлумачним словником, то її культурно-інтелектуальний статус прийнято вважати високим, а народ – належним до кола культурних народів. Але первинним усе-таки є *перекладне словникарство*. І наша лексикографічна традиція не є унікальною тут, оскільки, залишаючи поза увагою словникові праці Київської Русі, першими словниками української мови, її староукраїнського періоду, були перекладні словники.

З огляду на спосіб осмислення та опрацювання мовних одиниць, фактів, явищ, з одного боку, а з іншого, – на цільову аудиторію та виконуваний завдання, виділяємо також *наукову, навчальну* і *довідкову* лексикографію.

Наукова лексикографія здійснює глибинне, наукове осмислення реалій мовної дійсності з урахуванням різних теоретичних підходів, теорій, концепцій, аспектів дослідження. Саме у *науковій лексикографії* найпаритетніше представлено теорію та практику, чи *лексикографію* і *словникарство*. Зазвичай укладанню наукового словника передують довгий підготовчий теоретичний період, що й стимулює розвиток теоретичної складової *наукової лексикографії*, і саме до-

робок наукової лексикографії творить підґрунтя для словникарства.

Очевидно, що зовсім інший, уніфікований та пристосований до навчального процесу, спосіб інтерпретації мовних одиниць, фактів, явищ у навчальній лексикографії (навчальна лексикографія також відома під терміном педагогічна лексикографія), зорієнтованій на дидактичні завдання освіти. Але це аж ніяк не означає, що навчальна лексикографія за своєю суттю є простою. Навпаки, врахування ідеологічних принципів освіти, вікових і психологічних вимог до метамови та структури словникового опису etc. перетворюють навчальну лексикографію на окремих напрям лексикографії з власною теорією і низкою проблем та завдань для вирішення.

На відміну від наукової та навчальної лексикографії, довідкова лексикографія не вимагає особливих підходів. Основна вимога – простота і користувацька нескладність, оскільки зорієнтована вона на широке коло пересічних користувачів. Доробком довідкової лексикографії є фактично вся довідкова література словникового типу. І як засвідчує сьогоденна практика, довідкова лексикографія, корпус якої складають головні словники і довідники, формує основу комерційного словникарства.

Лексикографія, й особливо словникарство, завжди були і, зрештою, є найбільш працємісткою галуззю лінгвістики. Тому лексикографи фактично від моменту появи комп'ютера почали експлуатувати машину в своїх дослідженнях і роботах. І це лягло в основу диференціації так званої традиційної, на паперових носіях, сформованої впродовж багатьох століть, лексикографії та комп'ютерної, в основі реалізації якої лежить машинна ідеологія й технологія (не техніка). Однак не лише технологічний аспект детермінував виокремлення комп'ютерної лексикографії. Як обґрунтовує В. Селегей, важливішою передумовою переходу до комп'ютерного словникарства стали так звані три фундаментальні суперечності традиційного словникарства: «1. Чим більший обсяг словника, чим повніший і доказовіший опис лексичного значення, тим складніше користуватися ним. 2. Чим повніший і глибший опис лексичних значень, тим менше словник відповідає актуальній мовній і культурній ситуації. 3. Чим цікавішою є лексикографічна концепція словника, чим інтегральніші засоби опису лексичних значень, тим вужчою є його лексична база» [17, e]. Внаслідок цих трьох суперечностей виокремилися дві групи паперових словникових праць – масовий і професійний словник. Перший з яких є доволі примітивним, але відносно зручним для користування, а другий – з великим обсягом інформації, але далеко не найзручніший, а інколи просто непридатний

для користування пересічним користувачем. Крім того, через невідповідність словникової (яка відстає від реальної) і реальної мовної картини, що є наслідком тривалості укладання паперового словника, універсальні паперові словники «демонструють сумний факт відсутності впливу досягнень теоретичної лексикографії на лексикографічну практику» [29]. Застосування комп'ютерних підходів було покликано вирішити ці, а також і низку інших суперечностей, проблем, завдань класичної лексикографії і спричинило появу комп'ютерної лексикографії і, відповідно, розмежування класичної та комп'ютерної лексикографії.

Узагальнено, класична лексикографія – галузь мовознавства, пов'язана з теорією лексикографічної параметризації мови, що базується на класичних дослідницьких методах словникового опису. На сьогодні класична лексикографія існує у двох формах – паперовій і комп'ютерній, тобто у паперових словниках та їхніх комп'ютерних варіантах, як наприклад: «Російсько-український словник» 1924–1933 рр. за редакцією А. Кримського (<http://www.r2u.org.ua>).

Комп'ютерна лексикографія зазвичай трактована як розділ не лексикографії, а прикладної лінгвістики, присвячена теорії і практиці створення мовнозорієнтованого машинного продукту лексикографічного типу – програм оброблення тексту, баз даних, корпусів. Але віднесеність комп'ютерної лексикографії до прикладної лінгвістики ставить під сумнів В. Селегей: «Ми б хотіли запропонувати інший погляд, згідно з яким комп'ютерна лексикографія є спеціальним напрямом у практичній лексикографії з власними підходами не тільки до подання, але й до змісту словника» [17]. Тут хіба зазначимо, якщо вже йдеться про «власні підходи до подання і до змісту», то не можна говорити лише про словникарство, оскільки проблеми подання та наповнення електронного словника виходять за межі винятково практики укладання словника.

Пропонуючи виділяти у структурі лексикографії класичну та комп'ютерну лексикографію, ми схильні все-таки зараховувати останню до лексикографії, а не прикладної лінгвістики, хоча й з прикладною і, особливо, з корпусною, лінгвістикою комп'ютерна лексикографія має багато спільного. І якщо репрезентантом класичної лексикографії є паперові словники й інколи або часті їхні комп'ютерні копії, то до арсеналу комп'ютерної лексикографії, крім комп'ютерних словників, що опосередковано нагадують паперові видання, й спеціальних теоретичних праць як лінгвістичного, так і математичного, програмного характеру, входять також комп'ютерні лексикографічні програми підтримки словникар-

ської роботи, автоматичні машино- і людиноорієнтовані словники. Перші – призначені для програмного застосування оброблення тексту, а другі – для користування людиною.

Використання комп'ютера як певної системи у збиранні й організації мовного матеріалу для лінгвістичних досліджень, загалом, і лексикографічних, зокрема, дало поштовх до створення електронних текстових ресурсів, серед яких виокремився такий електронний текстовий об'єкт, як *корпус*. А поява цілої низки корпусів і, відповідно, потреби теоретичного осмислення засад побудови текстових корпусів, прийомів їхнього опрацювання та методик вивчення корпусно зорганізованих мовних даних, сформувала лінгвістичний напрям – *корпусну лінгвістику*, у межах якої виокремилася *корпусна лексикографія*, чи теорія і практика лексикографічного опису мови, ґрунтованого на текстовому *корпусі*. Виникнення *корпусної лексикографії* практично змінило обличчя друкованого словника так, як колись виникнення друкарства змінило обличчя

рукописного словника. І сьогодні вже неможливо говорити про *лексикографію*, оминаючи *корпусну лексикографію*.

Отже, послідовне розрізнення *лексикографії* та *словникарства*, визнання за *лексикографією* самостійного наукового статусу ставить, крім інших, завдання, по-перше, визначення місця *лексикографії* у системі мовознавчих дисциплін, і, по-друге, з'ясування її внутрішньої структури як наукового напряму. Запропоноване вашій увазі бачення місця і внутрішньої структури *лексикографії* є, фактично, першою спробою в лінгвоукраїністиці вирішити ці завдання і пропозиція розглядати *лексикографію* в одному ряді з діалектологією, етимологією, семасіологією, соціолінгвістикою, психолінгвістикою та ін., а структурувати її на: загальну – конкретну (часткову); синхронну – діахронну; загальномовну – лектну; нормативну – реєстративну; тлумачну (з'ясувальну) – перекладну; наукову – навчальну – довідкову; традиційну – комп'ютерну – корпусну.

1. Тараненко О. О. Лексикографія / О. О. Тараненко // Енциклопедія Українська мова (далі – ЕУМ). – Видання 2-е, виправлене і доповнене. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2004. – С. 820.
2. Сучасна українська літературна мова: Лексика, фразеологія / [Відп. ред. М. А. Жовтобрюх.]. – К.: Наук. думка, 1973. – 438 с.
3. Карпенко Ю. О. Мовознавство / Ю. О. Карпенко // ЕУМ.
4. Żmigrodzki P. Słowo – słownik – rzeczywistość / P. Żmigrodzki. – Kraków: Lexis, 2008. – 230 s.
5. Piotrowski T. Zrozumieć leksykografię / T. Piotrowski. – Warszawa: Wydawnictwo PWN, 2001. – S. 244. – Bibliografia: S. 221–239.
6. Шимчук Э. Г. Русская лексикография / Э. Г. Шимчук. – М.: Изд. Моск. ун-та, 2003. – 320 с.
7. Дзензелівський Й. О. «Словарь української мови» / Й. О. Дзензелівський // ЕУМ.
8. Словник української мови. – К.: Наук. думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
9. Маслов Ю. С. Введение в языкознание / Ю. С. Маслов. – М.: Высш. школа, 1975. – 326 с.
10. Ставицька Л. Аргументи, жаргон, сленг / Л. Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 462 с.
11. Ставицька Л. Українська мова без табу: Словник нецензурної лексики та її відповідників / Л. Ставицька. – К.: Критика, 2008. – 454 с.
12. Ставицька Леся. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Ставицька Леся. – К.: Критика, 2003. – 334 с.
13. Горбач О. Аргументи українських школярів і студентів / О. Горбач // Наукові записки Українського Вільного Університету. – Мюнхен, 1964–1966. – Ч. 8. – С. 3–55.
14. Горбач О. Аргументи українських вояків / О. Горбач // Наукові записки Українського Вільного Університету. – Мюнхен, 1963. – Ч. 7. – С. 138–173.
15. Хобзей Н. Сімович К. Ястрембська Т. Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт / Н. Хобзей, К. Сімович, Т. Ястрембська, Г. Дидик-Меуш. – Львів: Інститут Українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2009. – 670 с.
16. Хобзей Н. Слова і місто, або місто в словах / Н. Хобзей // Лексикон львівський: поважно і на жарт. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2009. – С. 7–43.
17. Селегей В. Електронні словари і комп'ютерна лексикографія – Режим доступу: http://www.lingvoda.ru/transforum/articles/selegey_a1.asp, 2008.

O. Demska

TWO ASPECTS OF LEXICOGRAPHY: PLACE IN LINGUISTICS AND STRUCTURE

The article considers the place of the theoretical lexicography in linguistics and its structure as an independent discipline. Display the reason of the necessity to consider this problem. The article represents the author's personal view.

Key words: lexicography, dictionaries, linguistics, synchronic, diachronic, traditional.